

ب بررسی عوامل موثر بر موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی (جامعه معلولین ایران ۱۳۷۹)

نگارنده: فرشته طلوعی

مشاوران: دکتر حبیب آقابخشی، حسین عاملی رضایی

Abstract

To recognize the parameters which influence on disabled being successful is the goal of this research. Active members of "Iran disabled society" in the year of 1379, were the samples and the method of choosing the samples was systematic (regular) method.

Interview and questionnaire were the research tools. That consist of three parts:

a) personal identification b) Specific aims questions c) Open question

Data is shown in the forms of descriptive statistics, distribution lists and charts. Inference statistics according to the theories in assurance of 95% was used to examine the hypothesis.

There was a meaningful relationship (with assurance of 95%) between the success of disabled and recognition of personal abilities, recognition of limitation, family emphasize on ability, having education and employment. There was not any statistic relationship between severity of disability and the success of disabled lindividuat, in the form of "higher disability = less success"

The society must give the chance of connection. Between disabled and other members of society and must make equal opportunities in all categories.

Key words: disabled-individuals, success, rehabilitaion, participation.

چکیده: هدف این پژوهش شناخت عوامل موثر بر موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی است. نمونه

آماری از بین اعضای فعال جامعه معلولین ایران در سال ۱۳۷۹ به روش تصادفی نظام دار انتخاب شدند. (تعداد ۶۲ نفر. ۳۹

نفر مرد و ۲۳ نفر زن) ابزار تحقیق مصاحبه برنامه ریزی شده، که به شکل پرسشنامه‌ای مبنی بر سه قسمت مشخصات

فردی، سئوالات مربوط به اهداف ویژه و سئوالات باز تهیه گردیده است. داده‌های این بررسی با استفاده از آمار توصیفی،

جداول توزیع فراوانی و نمودار نشان داده می‌شوند جهت آزمون فرضیات موردنظر از آمار استنباطی متناسب با فرضیات

در سطح اطمینان ۹۵٪ (آزمون کای اسکور) استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین موفقیت افراد دارای معلولیت

جسمی - حرکتی و شناخت از توانایی‌های فردی، شناخت از محدودیت‌ها، تاکید خانواده بر توانایی، داشتن تحصیلات و

شغل با اطمینان ۹۵٪ رابطه معنی دار وجود دارد. بین شدت معلولیت و موفقیت فرد دارای معلولیت جسمی - حرکتی رابطه

آماری وجود ندارد بدین صورت که هرچه معلولیت شدید می‌شود موفقیت کاهش می‌یابد.

پژوهش‌های علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 مرکز پژوهش‌های اجتماعی
 تهران - خیابان ولیعصر - پلاک ۱۳۳
 شماره تماس: ۰۲۱-۸۸۸۸۸۸۸۸
 وبسایت: www.iranianjournal.ir

مددکاری اجتماعی

کل واژگان: افراد دارای معلولیت جسم

مقدمه :

میتوان گفت پدیده معلولیت با تاریخ زندگی بشر زاده شده است. مومیایی های ۵۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح، نشان می دهد بیماری های استخوانی و مفاصل در آن زمان وجود داشته است. بدون تردید این پدیده هم همانند سایر عوامل در کنار انسان تاریخی را پشت سر گذاشته است. چگونگی رویارویی با پدیده معلولیت از محو و کشتن، پنهان نمودن، گوشه گیری، انزوا آغاز شده و به تدریج با افزایش جمعیت و همچنین افزایش تعداد افراد دارای معلولیت جوامع و ادار شدند به فکر فراهم نمودن امکانات، تجهیزات و موسساتی برای نگهداری و مراقبت از افراد دچار معلولیت باشند. جنگ های جهانی هم باعث توجه بیشتر به موضوع معلولیت و توانبخشی گردید. بعد از جنگ های جهانی توانبخشی سرعت رشد و توسعه یافت، ابعاد گوناگون توانبخشی پزشکی، اجتماعی، حرفه ای مورد مطالعه افراد متخصص قرار گرفت. (میرخانی، ۱۳۷۸، ص ۸-۱)

تا امروز که پس از گذشت سالها، دیگر جنبه فردی پدیده معلولیت به جنبه اجتماعی تبدیل شده است و اهداف توانبخشی بین المللی مفهوم یکپارچه سازی و تلفیق زندگی با سایرین را مطرح و جامه عمل می پوشاند. سازمان جهانی بهداشت در ۱۹۸۱ رقم ده درصد جمعیت جامعه را بعنوان افراد دارای ناتوانی ذکر می کند و در سالهای بعد از دامنه ای حدود ۷ تا ۲۰ درصد سخن می گوید.

کمیسیون اجتماعی، اقتصادی سازمان ملل در آسیا و اقیانوسیه^۱ در سال ۱۹۹۵ به علت تفاوت ها در تعاریف،

^۱ - Escap : Economic social comission of Asia and pasific

روشهای تحقیق و جمع آوری اطلاعات این میزان را کمتر از ده درصد بیان می کند. سازمان ملل متحد در ۱۹۹۰ معتقد است میزان بین ۲ تا ۲۰ درصد جمعیت در کشورهای مختلف به ناتوانی دچار هستند. بنا به مستندات این سازمان در مجموع در کشورهای کمتر توسعه یافته افراد ناتوان بیشتری زندگی می کنند. (کمالی، ۱۳۷۹، ۳۹۶)

سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۶۵ و نتایج تفصیلی معلولیت نشان می دهد که از کل جمعیت ۴۹۴۴۵۰۱۰ نفری ۴۵۳۰۹۰ نفر بعنوان فرد دارای معلولیت شناخته شده اند و سرشماری ۱۳۷۵ از ۱۲/۳۹۸/۲۳۵ خانوار کشور نزدیک به ۴۷۹۵۹۰ خانواری که فرد دارای معلولیت بین آنان زندگی میکنند شناسایی شده اند. با توجه به این که در انواع معلولیتها بیشترین درصد را گروه معلولیتهای جسمی حرکتی تشکیل می دهند، بر طبق همان سرشماری (سال ۷۵) تعداد ۲۱۰۶۴۵ خانوار دارای فردی با معلولیت جسمی حرکتی می باشند. (مرکز آمار ایران ۷۵) اگر هر خانوار را بطور نسبی ۵ نفر فرض بگیریم تعداد افراد درگیر با موضوع معلولیت جسمی - حرکتی در سال یاد شده ۱/۰۵۳/۲۳۵ نفر خواهد بود. با بر نظر گرفتن میزان کمی و توجه به کیفیت مسائل انسانی که این کمیت را دربر میگیرد می بینیم موضوع چگونگی زندگی افراد دارای معلولیت جسمی حرکتی بسیار قابل توجه است. این گروه با توجه به این که اقلیتی از افراد یک جامعه را تشکیل میدهند، اما اقلیت بسیار مهمی بشمار می آیند. (کمالی، ۱۳۷۹، ص ۷) در صورتی که نتوانند به استقلال نسبی دست یابند چه مشکلاتی بوجود خواهد آمد، امکان مشارکت در جامعه از این گروه گرفته خواهد شد

اندیشید و برای خود بهترین را شناخت؟ آنچه او خود بهترین می داند؟ با توان موجود خود به آن دست یافت؟ سالهای بسیاری است که پیرامون افراد دارای معلولیت در جامعه این واژه را می شنویم "معلولین موفق". بر اساس موارد مزبور، پرسش های آغازین پژوهش چنین اند:

افراد دارای معلولیت موفق چه کسانی هستند؟
 چه عواملی در این موفقیت نقش تعیین کننده دارند؟
 شناخت توانایی های فرد دارای معلولیت جسمی حرکتی تا چه میزان بر موفقیت او موثر بوده است؟
 شناخت از محدودیت های فرد دارای معلولیت جسمی حرکتی تا چه میزان بر موفقیت او موثر بوده است؟
 تاکید خانواده بر توانایی های فرد دارای معلولیت جسمی حرکتی تا چه حد بر موفقیت او موثر بوده است؟
 داشتن تحصیلات بر موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی حرکتی تا چه حد موثر بوده است؟
 شدت معلولیت تا چه حد بر موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی حرکتی موثر بوده است؟
 داشتن شغل تا چه حد بر موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی حرکتی موثر بوده است؟

اهداف کلی:

هدف کلی ما در این پژوهش شناخت عوامل موثر بر موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی حرکتی موفق و دستیابی به عواملی است که در ارتباط با موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی حرکتی وجود دارد.

و پیامدهای معلولیت بر موانع توسعه افزوده خواهد شد. (اهری، ۱۳۷۲، ص ۱۷) حداقل این که افراد دارای معلولیت بدون موفقیت و دستیابی به استقلال نسبی در زندگی شان به گیرندگان خدمات در ابعاد گوناگون اضافه می شوند.

یکی از هدفهای برنامه اقدام جهانی برای افراد دارای معلولیت که از سوی بخش اطلاعات اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل تهیه و تنظیم گردیده است، تحقق "مشارکت کامل" افراد دارای معلولیت در زندگی اجتماعی، توسعه کشور و همچنین "برابری" به معنای فرصتهای برابر برای تمام افراد جامعه و سهمی یکسان از توسعه اقتصادی و اجتماعی در بهبود شرایط زندگی آنان عنوان شده است. (اهری، ۱۳۷۲، ص ۱۵)

دهه ۱۹۸۲ تا ۱۹۹۲ دهه تساوی فرصت ها و کمیسیون اقتصادی اجتماعی آسیا و اقیانوسیه سالهای ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۲ را نیز تمديد دهه تساوی فرصتها برای معلولین پیش بینی نموده است. مشارکت افراد دارای معلولیت جسمی حرکتی در جامعه زمانی امکان پذیر است که فرد دارای محدودیت بتواند به یک استقلال نسبی دست یافته باشد.

پس از گذشت دو دهه از سال جهانی افراد دارای معلولیت، انسان قدرت دست یابی به آنچه شاید زمانی حتی به آن نمی اندیشید، را یافته است. انسان در علوم تاحدی پیشرفته است که میتواند حوادث طبیعی را پیش بینی نماید. در چنین زمانی آیا تنها داشتن محدودیت در برخی از فعالیتها تا چه میزان میتواند مانع او برای رسیدن به خواسته هایش بشود؟ فن آوری جز زاینده تفکر و اندیشه است؟ آیا با داشتن محدودیتی در جسم نمیتوان به سان دیگران

اهداف اختصاصی:

در این پژوهش موفقیت فرد دارای معلولیت با توجه به موارد زیر مورد بررسی قرار می گیرد:

تعیین موفقیت فرد دارای معلولیت برحسب میزان شناخت از تواناییهای خود

تعیین موفقیت فرد دارای معلولیت برحسب میزان شناخت از محدودیتهای خود

تعیین موفقیت فرد دارای معلولیت برحسب میزان تاکید خانواده بر توانایی او

تعیین موفقیت فرد دارای معلولیت برحسب میزان شدت معلولیت

تعیین موفقیت فرد دارای معلولیت برحسب داشتن شغل

تعیین موفقیت فرد دارای معلولیت برحسب داشتن تحصیلات

اهداف کاربردی:

با شناخت عوامل موفقیت، میتوان در برنامه ریزی ها بستر مناسبی برای رشد، موفقیت افراد دارای معلولیت فراهم نموده و ایجاد شرایط لازم را در روند توانبخشی

در نظر گرفت. موسسات آموزشی، توانبخشی، رفاهی، درمانی و کلیه افرادی که با افراد دارای معلولیت برخورد

دارند میتوانند از نتایج این پژوهش بهره گیرند.

روش:

همانگونه که قبلاً بیان گردیده، این رساله در مورد بررسی عوامل موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی -

حرکتی جامعه معلولین ایران انجام شده است. اطلاعات مربوط به متغیرهای مورد بررسی (شدت معلولیت،

شناخت فرد از توانایی های فرد، شناخت فرد از محدودیتهای خود، تاکید خانواده بر توانایی فرد، داشتن

شغل، داشتن تحصیلات) در ارتباط با موفقیت فرد و همچنین اطلاعات مربوط به مشخصات فردی افراد دارای

معلولیت بوسیله مصاحبه ساختاری شده جمع آوری گردید. سپس داده های حاصل از تکمیل پرسشنامه ها

پس از کدگذاری توسط رایانه و برنامه SPSS استخراج گردیدند که گزارش یافته ها به شرح زیر ارائه می شوند:

مشخصات فردی افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی یافته های پژوهش در مورد فرضیه های پژوهش

موفقیت و میزان معلولیت

موفقیت و شناخت فرد از توانایی خود

موفقیت و شناخت فرد از محدودیت های خود

موفقیت و تاکید خانواده بر توانایی فرد

موفقیت فرد و داشتن تحصیلات

موفقیت فرد و داشتن شغل

بررسی رابطه احتمالی متغیر موفقیت بعنوان متغیر وابسته با متغیرهای مستقل مورد مطالعه براساس مقایسه

میانگین موفقیت افراد با هم انجام شد.

با توجه به کیفی بودن سطوح متغیرهای مورد بررسی که برای اجرای آزمون مورد نیاز هستند، از آزمون کای

اسکور X^2 جهت آزمون فرضیه ها استفاده شد.

در این جهت مقدار سطح معنی داری آلفا برابر ۰/۰۵ (۰/۰۵ =) در نظر گرفته شد تا نتایج با اطمینان ۹۵ درصد

قابل ارائه باشند.

نمونه آماری

در تعریف نمونه باید گفت "در معنای کلی هر جزء از جامعه را میتوان نمونه آن جامعه خواند" در هر جامعه

به آن جزئی نمونه گفته میشود که معرف جامعه باشد. معرف بودن یعنی صفات آن جامعه مورد نظر را، به ویژه

جامعه معلولین ایران افراد فعال خود را در سال ۱۷۹ از تاریخ ۷۹/۱/۴ تا ۸۰/۱/۵ هزار نفر معرفی می نماید. بنا به تعریف جامعه معلولین افراد فعال، افرادی هستند که در هر سال اقدام به تجدید کارت عضویت خود نموده و آخرین فرم تهیه شده در جامعه را جهت نگهداری در پرونده مربوطه تکمیل می نمایند.

با در نظر گرفتن این مسئله که بسیاری از اعضا از سال تشکیل جامعه (۱۳۵۷) تا کنون ممکن است مراجعه مجدد نداشته و اطلاعات جدید در مورد وضعیت آنها موجود نباشد. لذا افراد فعال جامعه معلولین ایران بعنوان نمونه مورد مطالعه قرار گرفتند. با توجه به تعریف موفقیت و استقلال نسبی در این پژوهش، مطالعه اطلاعات موجود نشان داد بطور خوشبینانه حداکثر ۶۰۰ نفر از افراد فعال جامعه معلولین ایران در سال ۷۹ افراد موفق به شمار آمده که مورد مطالعه قرار گرفتند از کل جامعه معرفی شده، ده درصد جامعه بعنوان نمونه به کمک روش نمونه گیری سیستماتیک (منظم) و با در نظر گرفتن نسبت زن و مرد به صورت تصادفی انتخاب شدند. در نهایت ۲۲ نفر زن و ۳۹ نفر مرد بعنوان نمونه آماری مورد مطالعه قرار گرفتند.

روشهای آماری و تجزیه و تحلیل داده ها بعد از اینکه داده ها تکمیل و جمع آوری شدند، کلیه پرسشنامه ها دقیقاً مورد بررسی قرار گرفته و داده های مورد نظر با استفاده از برنامه SPSS رایانه استخراج شدند. داده های این تحقیق با استفاده از آمار توصیفی، جداول توزیع فراوانی و نمودارهای مربوط نشان داده میشوند، جهت آزمون فرضیات مورد نظر از آمار استنباطی متناسب با

آن صفاتی که از لحاظ موضوع تحقیق دارای اهمیت است. به تناسب در نمونه وجود داشته باشد و بتوان نتایج حاصل از آن را به کل جامعه آماری تعمیم داد. (ساروخانی، ۱۳۷۳، ص ۱۵۷)

چون یکی از هدفهای عمده در تحقیقات علوم انسانی، کشف اصول و آگاهی های معتبری است که قابل تعمیم به جامعه مادر یا عام (یعنی آن جامعه که شامل همه اعضای حقیقی و حقوقی مجموعه افراد، وقایع یا اشیاء باشد با توجه به این که جمع آوری اطلاعات از همه اعضاء تشکیل دهنده یک جامعه تقریباً غیرممکن است، بنابراین در تحقیقات علوم انسانی ناگزیر از گزینش نمونه هستیم. (نادری، ۱۳۷۵، ص ۱۵۹) بدین منظور پژوهشگر از روشهای نمونه گیری استفاده می نماید. به منظور آنکه تمامی افراد جامعه آماری می باید شانس مساوی برای انتخاب شدن به عنوان نمونه آماری داشته باشند و نیز به دلیل اینکه جامعه آماری در این تحقیق از جنس زنان و مردان تشکیل شده از نمونه گیری طبقه ای با کاربرد روش سیستماتیک برای انتخاب نمونه استفاده شده است

حجم نمونه

نمونه مورد مطالعه از "جامعه معلولین ایران" بدست آمده است. همانطور که در فصل دوم تعریف گردید، جامعه معلولین از سال ۵۷ به صورت یک موسسه غیرانتفاعی با عضویت افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی تشکیل گردیده است. در حال حاضر موسسه حدود ۶ هزار نفر عضو در کل کشور دارد. در این پژوهش جامعه معلولین ایران واقع در تهران مورد مطالعه است.

انجام پژوهش با هدفهای یاد شده انجام می‌گیرد و میتواند کمک موثری در امر برنامه ریزی های خرد و کلان در ارتباط با معلولیت و توانبخشی باشد.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به آزمون های انجام شده در مورد فرضیه ها ملاحظه گردید، بین موفقیت افراد دارای معلولیت و شناخت از توانایی، شناخت از محدودیت ها، تاکید خانواده بر توانایی، داشتن تحصیلات، داشتن شغل، رابطه معنی داری وجود دارد و فرضیه های مربوطه تایید شدند و همچنین مشخص گردید به لحاظ آماری در این تحقیق بین شدت معلولیت و موفقیت رابطه معنی داری وجود ندارد. به این صورت که هرچه شدت معلولیت بیشتر باشد میزان موفقیت کمتر است.

بین داشتن شناخت از توانایی و موفقیت فرد رابطه وجود دارد.

در جدول توافقی شماره ۵ که بررسی رابطه شناخت از توانایی و موفقیت را نشان می‌دهد، ملاحظه میشود که بیش از ۷۰ درصد افراد شناخت زیاد و خیلی زیاد، را از توانایی خود بر روی موفقیت خودشان خیلی زیاد و زیاد موثر میدانسته اند. و در جدول شماره ۶ ملاحظه شد که بیش از ۶۷ درصد افراد نمونه شناخت از توانایی فردی را خیلی زیاد بر روی موفقیت خیلی زیاد افراد دارای معلولیت موثر می‌دانسته اند. میتوان گفت در کار مددکاری اجتماعی فردی شناخت از توانایی و استعداد های فردی بعنوان یک اصل مطرح می‌شود، درکار با افراد دارای معلولیت، اصل شناخت از توانایی فردی از جایگاه ویژه ای برخوردار خواهد شد که می‌بایست سعی بر تقویت و رشد آن کرد و در این روند فرد دارای معلولیت

فرضیات در سطح اطمینان ۹۵٪ استفاده گردید. (آزمون X^2 کای اسکور)

محدودیت های تحقیق

کمبود منابع و مدارک قابل استفاده برای تهیه پرسشنامه پژوهش نبود اطلاعات از وضعیت افراد دارای معلولیت جامعه معلولین ایران (درمورد جنس، سن، شغل، تحصیلات) مشکل شناسایی افراد دارای معلولیت موفق به علت تمديد نکردن کارت عضویت اعضای جامعه معلولین ایران در سال گذشته تعدادی از افرادی که می‌توانستند در نمونه شرکت داشته باشند، در نظر گرفته نشدند.

چون پرونده اعضا برحسب زمان نگاهداری نمی‌شدند، زمان بسیاری برای مطالعه و بدست آوردن اطلاعات صرف شد.

ملاحظات اخلاقی

اهداف پژوهش برای مسئولین جامعه معلولین ایران با دست داشتن معرفی نامه از سوی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تشریح شد و زمینه همکاری برای انجام پژوهش فراهم گردید.

با مراجعات مکرر به جامعه معلولین ایران و شرکت در جلسات گوناگون اعضا رسمی در ایجاد ارتباط مناسب، هماهنگی های لازم برای تنظیم زمان و انجام مصاحبه به عمل آمد.

به منظور برطرف نمودن ابهامات هدف از انجام پژوهش برای یک یک افراد مصاحبه شونده توضیح داده شد در هنگام مصاحبه، نام و نام خانوادگی مورد سؤال قرار نگرفت و به افراد اطمینان داده شد این مصاحبه تنها برای

برای رسیدن به هر هدف انتخاب راه درست و شناخت از موانع و محدودیت های موجود بسیار کمک کننده است. در مطالعات موردی انجام شده، ملاحظه میشود. افرادی که توانسته اند با داشتن انواع معلولیت و درجات مختلف آن بر زندگی خود تسلط یابند تلاشهای اولیه آنان شناخت و تقویت توانایی و محدودیت‌هایشان بوده است. (کرمنتز، ۱۳۷۸، شرح حال‌ها)

هدف "یک دستاورد خاص، قابل سنجش که در یک زمان مشخص و با هزینه معین به آن دست خواهیم یافت" تعریف شده است، (لاری رویلارد، ۱۳۷۵، ص ۹)

بنابراین هدف می باید قابل بدست آوردن باشد مثلاً فردی که دو پا ندارد و یا در راه رفتن اختلال حرکت دارد، دویدن و قهرمان دو بودن را در شرایط موجود نمیتواند از خود انتظار داشته باشد. هر هدف گذاری با در نظر گرفتن توانایی‌ها و محدودیت‌ها قابل دستیابی است. شناخت از محدودیت انسان را قادر میسازد، در جهت آنچه قابل دست یافتن است گام بردارد.

"میشل کرورر"^۱ مشاور افراد دارای معلولیت می نویسد: موفقیت یک احساس هنر انجام دادن و خوب زیستن است. ما هنگام انجام فعالیت ممکن است با شکست روبرو شویم اما ما با بدست آوردن یک تجربه به مطلوب خود یک قدم نزدیک شده ایم.

"لی آپاربانل ولف" می گوید: اکثر افراد دارای معلولیت جسمی معمولاً "در کودکی پی می برند که با وجود معلولیت خود چه کارهایی را میتوانند یا نمیتوانند انجام دهند. بسیاری از این افراد قبل از دستیابی به استنباطی منطقی در خصوص محدودیت های خود،

توانایی خود را شناخته و با شناخت از توانایی خود و کسب موفقیت‌های هرچند اندک، راه را برای بدست آوردن موفقیت بیشتر در زمینه هایی که "میتواند" را بدست خواهد آورد. در بحث مفاهیم نظری گفته شد که امروزه پدیده معلولیت از جنبه فردی مورد بررسی نیست و بعنوان یک موضوع اجتماعی دیده میشود. این نگرش نیز با "شناخت فرد از توانایی خود" در جامعه بیشتر روشن میشود و به او کمک میکند که مشارکت خود را در جامعه در ارتباط با سایر عوامل بررسی نماید و فقط معلولیت خود را عامل محدودیت نپندارد. منظور این است که فرد دارای معلولیت دریابد در صورتی که برای مثال اگر محیط کار مناسب سازی شده باشد او میتواند "با توانایی های خود" در آن محیط کار کند. "شناخت از توانایی فردی" افراد دارای معلولیت جامعه را به سمت ایجاد تساوی فرصت‌ها سوق می دهد.

بین شناخت از محدودیت‌ها و موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی رابطه وجود دارد

در جدول شماره ۷ ملاحظه شد بیش از ۵۴ درصد افراد جامعه شناخت از محدودیت را خیلی زیاد بر موفقیت خیلی زیاد خود موثر دانسته اند و آزمون گای اسکور نشان داد که "بین شناخت از محدودیت‌ها و موفقیت رابطه وجود دارد." همچنین این آزمون در مورد اظهار نظر افراد نمونه در مورد سایر افراد دارای معلولیت هم نتیجه ای مشابه داشته است و تنها در جدول مشاهده می گردد افراد نمونه شناخت از محدودیت های خود را در حد خیلی زیاد و تاثیر آن بر روی موفقیت خیلی زیاد در مورد خودشان کمتر از سایر افراد (۵۴ درصد در مورد خودشان، ۶۰ درصد در مورد سایر افراد) پاسخ گفته اند.

^۱ - Michael Creurer 1998-1999

استعدادهای گوناگون توسط خود فرد کم و بیش دشوار است. (قاضی، ۱۳۷۲، ص ۱۸۴ و ۱۹۰)

خانواده پایه اساسی اجتماع و سلول سازنده زندگی و حیات بشری است و در وسیع ترین مفهوم کلمه خواستگاه اعضای خویش و پناهگاه آنان است. پناهگاهی که نخستین تجربه انسان برای اجتماعی زیستن در آن صورت میگیرد. از خانواده است که فرد برمی خیزد و به آن روی می آورد. تا در آنجا با گروهی که با یکدیگر پیوند نزدیک و صمیمی دارند، آرام گیرد. (قنادان، ۱۳۷۶، ص ۱۵۰) خانواده ای که فرزندی با معلولیت دارند، نقش بسیار موثر و سازنده نسبت به شناخت فرزندشان ایفا می نمایند. صمیمانه ترین روابط در خانواده مشاهده می شود. چگونگی برخورد با "معلولیت" در این نهاد شکل می گیرد.

موفقیت برآیندی از تواناییهای گوناگون افراد شامل تواناییهای جسمی و ذهنی، عاطفی و اجتماعی، آنان از یکسو و عوامل برانگیزاننده مانند علاقه، پشتکار و پاداش از سوی دیگر است. خود موفقیت نیز میتواند بعنوان انگیزه به گونه ای مستقل سبب موفقیت های بعدی فرد گردد و یا به عبارتی موفقیت، موفقیت دیگری به همراه داشته باشد. (قاضی، ۱۳۷۳، ص ۱۹۳)

یکی از عوامل برانگیزاننده میتواند تاکید و تشویق خانواده بر توانایی او باشد که سبب موفقیت فرزند در یک کار کوچک گردد که در مراحل بعدی موجب موفقیت های بزرگتر شود.

خانواده واحدی است که در آن امکان "ثبات عاطفی" فراهم میشود و از این طریق اعضای آن مورد حمایت و پشتیبانی قرار می گیرند. (قنادان، ۱۳۷، ص ۱۵۰)

مراحلی را پشت سر می گذارند. به عقیده من در مراحل عاطفی که انسان طی می نماید، نظمی وجود دارد. در ابتدا افراد مبتلا به معلولیت جسمی نمی دانند چرا تفاوت دارند بعد همین که به این موضوع پی می برند، به خاطر محدودیت های خود ناامید می شوند. به سرعت دچار افسردگی می گردند. در این هنگام معمولاً "دوست یا بزرگتر دلسوزی برای کمک پادرمیانی می کند تا از افسردگی نجاتشان دهد و وادارشان سازد احساس بهتری نسبت به خودشان پیدا کنند. همین ها گامهای نخستینی است که فرد دارای معلولیت پشت سر می گذارد. (جیل کرمنتز، ۱۳۷۹، ص ۱۳)

در صورتی موفقیت بدست می آید که متناسب با توانایی ضمن شناخت و پذیرفتن محدودیت قدم برداشته شود. در صورتی که در روند برنامه های توانبخشی، فرد محدودیت های خود را بشناسد خیلی بیشتر به موفقیت نزدیک خواهد شد.

بین تاکید خانواده بر توانایی فرزند دارای معلولیت و موفقیت او رابطه وجود دارد.

در جدول شماره ۹ ملاحظه میشود که ۷۸/۶۸ درصد افراد خیلی زیاد تاکید خانواده بر توانایی خود را خیلی زیاد بر موفقیت بالای خودشان موثر می دانسته اند. آزمون کای اسکور انجام شده هم وجود رابطه معنی داری را بین تاکید خانواده و موفقیت فرد دارای معلولیت در سطح ۹۵ درصد اطمینان تایید نموده است.

شاید با اطمینان بتوان گفت فردی که خود و دنیای بیرون از خود را بشناسد، خواهد توانست موثرتر، موفق تر و خشنودتر زندگی کند. بدیهی است کشف شدن تواناییها و

فرزندانی که با معلولیت در خانواده خودش همانند سایر فرزندان پذیرفته میشود با فرزندی که کنار نگاه داشته شود بسیار متفاوت عمل خواهد کرد.

در تحقیقی که در مورد "بررسی عوامل موفقیت ورزشکاران دارای معلولیت جسمی موفق در ورزشهای انفرادی از دیدگاه آنان" توسط آقای "علی حسین نعمتی" در سال ۷۹ در دانشگاه علوم بهزیستی انجام شده است، ۷۳/۳ درصد افراد نمونه نقش و تاثیر خانواده را در موفقیت ورزشی خود زیاد و ۲۶/۳ درصد نقش خانواده را کم بیان کرده اند. نتیجه گرفته شده است که نقش خانواده در کسب موفقیت ورزشی افراد با معلولیت جسمی قابل ملاحظه بوده است.

"اگر خانواده، معلولیت فرزندشان را به صورت منطقی پذیرفته باشند فرد دارای معلولیت بهتر معلولیت را می پذیرد" فرضیه تأیید شده در تحقیق خانم "بهنوش محتشم گیلانی" است که در دانشگاه علامه سال ۶۸ انجام شده است.

بین داشتن تحصیلات و موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی رابطه وجود دارد

در جدول شماره ۱۱ ملاحظه می شود بیش از ۵۴ درصد (۵۴/۹٪) افراد نمونه خیلی زیاد "داشتن تحصیلات" را بر روی موفقیت خیلی زیاد در مورد خودشان موثر می دانسته اند و این درصد برای سایر افراد ۶۰ درصد بوده است. شاید بتوان گفت این تفاوت به این دلیل است که بیش از ۵۰ درصد افراد نمونه تحصیلات دیپلم و فوق دیپلم داشته اند. و نتیجه آزمون انجام شده کای اسکور، داشتن رابطه معنی داری را در سطح ۹۵ درصد اطمینان بین "داشتن تحصیلات و موفقیت" نشان میدهد.

با توجه به داده های موجود در مورد "میزان تحصیلات" افراد نمونه در مشخصات فردی و پرسش های تعیین کننده موفقیت افراد نمونه، علاوه بر انجام آزمون فرضیه های تحقیق، آزمون کای اسکور در مورد "بررسی رابطه میزان تحصیلات و موفقیت" هم انجام گرفت و نشان داد در این مورد رابطه معنی داری وجود ندارد. لازم به ذکر است که بیشترین تعداد افراد نمونه با توجه به جدول شماره ۲، دارای تحصیلات دیپلم با میزان ۴۷/۵ درصد و کمترین تعداد، افرادی با تحصیلات فوق لیسانس (۴/۹ درصد) بوده اند. با این وجود ۵۴/۹ درصد نمونه، داشتن تحصیلات را خیلی زیاد برای موفقیت زیاد موثر می دانسته اند. با توجه به این که میزان تحصیلات افراد نمونه از سطح متوسطه تا، فوق لیسانس بوده است، شاید در صورتی که بیشترین افراد نمونه را تحصیلات بالای لیسانس تشکیل می داد نتیجه آزمون متفاوت بود. در تحقیق "خانم زینعلی" در مورد "بررسی مشکلات شغلی زنان معلول جسمی - حرکتی" سال ۷۹ در دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی انجام شده است، مشخص گردیده است. میزان تحصیلات افراد مورد مطالعه در سطح نسبتاً بالایی قرار داشته اند، ۸۴/۴ درصد دارای مدرک دیپلم و بالاتر بوده اند و نشان داده است که با افزایش سطح تحصیلات احتمال جذب افراد دارای معلولیت در بازار کار افزایش می یابد. موفقیت در زندگی سه موضوع مهم را در بر دارد، تحصیل، شغل، همسرگزینی. (قاضی، ۱۳۷۳، ص ۱۸۵) کسب تحصیل و دانش سهمی قابل ملاحظه در شناخت دنیای درون و بیرون انسان دارد. تعیین هدف و انگیزه برای داشتن شرایط مطلوب بوسیله تحصیل بیشتر ممکن است، مدرک بعنوان کلید شغل یابی در عصر

جدید به شمار می آید. تحقیقات انجام شده در کشورهای در حال توسعه و تحقیقی که توسط "نجات السنابری" در مورد آموزش زنان در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا انجام شده است، تحصیل، استخدام و استقلال فکری و عملی زنان راکنار هم قرار داده است. تحصیل بعنوان راهی به سوی بازار کار و استقلال مطرح است. (ام. کینگ، ۱۳۷۲، ص ۱۸۲-۱۸۰)

قابل توجه است که اگر تحصیل بطور کلی برای استقلال نسبی افراد جامعه اهمیت بسیاری دارد این اهمیت برای جمعیت دارای معلولیت بسیار حساس تر و جدی تر است. مرکز آمار معلولیت دانشگاه کالیفرنیا بر طبق داده‌های ۱۹۹۵ گزارش میدهد ۱۰/۱ درصد جمعیت دارای معلولیت بین سنین ۱۶-۶۴ سال به علت نداشتن مهارت، تحصیلات، تجربه کافی، موانع اجتماعی و فیزیکی در محیط کار مشکل دارند.

(Mitehell P. Lap.Lante, Jae Kennedy, Disable Statistics Center. 1995. P 3).

بین داشتن شغل و موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی رابطه وجود دارد

در جدول شماره ۱۴ ملاحظه می شود که بیش از ۷۰ درصد افراد نمونه داشتن شغل را خیلی زیاد بر موفقیت خیلی زیاد برای خودشان موثر می دانسته اند. انجام آزمون کای اسکور وجود رابطه بین داشتن شغل و موفقیت افراد را تأیید نموده است. در جدول شماره ۱۵ مشاهده میشود، ۶۵/۶ درصد افراد نمونه مورد مطالعه داشتن شغل را خیلی زیاد، بر موفقیت خیلی زیاد سایر افراد موثر دانسته اند.

رو (۱۹۵۶) معتقد است هیچ عاملی به اندازه انجام کاری که درست انتخاب شده باشد برای انسان لذت آور و رضایت بخش نیست (شفیع آبادی، ۱۳۷۵، ص ۴۶)

از نظر سازمان بین المللی کار، داشتن شغل مناسب برای افراد دارای معلولیت، تضمینی جهت تمامیت شخصیت اجتماعی آنان است. (توفیق، ۱۳۶۱، ص ۶)

در پژوهش هایی که در ارتباط با اشتغال افراد دارای معلولیت انجام شده است داشتن شغل عامل بسیار مهم برای کسب استقلال شخصی و اقتصادی بشمار آمده است.

مهمترین انگیزه های اشتغال در میان زنان دارای معلولیت جسمی - حرکتی کسب درآمد فردی، وجه اجتماعی و کمک به استقلال خانواده است. (زینعلی، ۱۳۷۹)

با توجه به هزینه های بیشتر زندگی افراد دارای معلولیت به علت نیازهای ویژه آنان به مراتب داشتن اشتغال برایشان بسیار مهمتر است. ضمن اینکه کسب اشتغال برای آنان با مشکلات بیشتری نسبت به سایر افراد مواجه است. اهمیت داشتن شغل برای کسب موفقیت بسیار ملموس است. داشتن میزان دستمزد مناسب با مخارج زندگی موضوع بسیار مهمی در موفقیت افراد دارای معلولیت در تمام دنیا بشمار می آید.

گزارش شده است ۴۲ درصد از جمعیت دارای معلولیت که در سن اشتغال بسر می برند و شغلی ندارند، در صورتی که شغل مناسب با معلولیت وجود داشته باشد قادر خواهند بود کار کنند. (D.S.C, 1995, P. 2)

بین شدت معلولیت و موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی رابطه وجود دارد با توجه به مشاهده جدول ۱۶ ملاحظه می گردد بیش از ۴۹ درصد افراد نمونه معلولیت

پیشنهاد کلی:

با در نظر گرفتن نتایج تحقیق پیشنهاد کلی این است عواملی را که بر موفقیت افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی موثر بوده حضور و مشارکت آنان در جامعه فراهم می نماید، تقویت گذشته و در جهت کاهش و رفع آن دسته از عواملی که مانع موفقیت و مشارکت می گردند برنامه ریزی و اقدام شود.

پیشنادهای اجرایی:

مددکاران اجتماعی در کار با افراد دارای معلولیت با توجه به اصل قادرسازی در حرفه مددکاری، تاکید بر توانمندی را، راهی برای شناخت فرد از خودش و سمت دادن او به سوی مشارکت و موفقیت در جامعه تلقی نمایند. همچنین به منظور فراهم نمودن زمینه مشارکت موثر خانواده در به موفقیت رساندن فرزند دارای معلولیت از سه روش مددکاری فردی، گروهی، جامعه ای بهره گرفته و سهمی قابل ملاحظه در بسترسازی موفقیت این گروه اقلیت مهم، به عهده گیرند.

آگاه سازی جامعه و سمت گیری تغییر نگرش به سوی تغییر رفتار به گونه ای برنامه ریزی شود که فرد دارای معلولیت همانند سایر افراد در کل جامعه بصورت " آمیخته " مطرح گردد. شیوه آگاه سازی، خود در یکپارچه نگریستن افراد دارای معلولیت با سایرین بسیار موثر است.

برای مثال: در شناساندن مشاغل به کودکان در کتابهای آموزشی تصویر فردی که بر روی صندلی چرخدار ساعت تعمیر می کند نشان داده شود. برنامه هایی که در رسانه های گروهی برای شناساندن افراد دارای معلولیت

خیلی کم و کم را خیلی زیاد و زیاد بر موفقیت خودشان موثر میدانسته اند و این رقم در پاسخ رابطه شدت معلولیت و موفقیت سایر افراد به ۵۲/۵ درصد افزایش یافته است. و نتایج آزمون کای اسکور وجود رابطه بین شدت معلولیت و موفقیت را از لحاظ آماری تائید نمی نماید. و میتوان گفت هر چه شدت معلولیت کمتر باشد میزان موفقیت بیشتر است. با توجه به این که افراد با معلولیت شدید، در صورت استفاده از صندلی چرخدار با موانع فیزیکی بیشتری جهت تردد و دسترسی به هرگونه امکان جامعه (اجتماعی، اقتصادی) مواجه هستند و به همان اندازه از مشارکت آنان در جامعه کاسته خواهد شد.

تحقیق انجام شده در مورد بررسی مشکلات شغلی زنان دارای معلولیت جسمی حرکتی نشان میدهد افراد با معلولیت خفیف تر شانس اشتغال بیشتری داشته و ۵۲/۶ درصد افراد وجود موانع معماری را از عمده ترین مشکلات خود دانسته اند. (زینعلی، ۱۳۷۹)

مرکز آمار معلولیت واقع در دانشگاه سانفرانسیسکو کالیفرنیا گزارش میدهد، (۱۹۹۵) با شدت معلولیت نرخ اشتغال کاهش می یابد.

(D.S.C. 1995. P2)

در این پژوهش مشاهده میشود بیش از ۵۰ درصد افراد نمونه (۵۰/۸ درصد) معلولیتی با درجه متوسط دارند که خود نشان می دهد، شدت معلولیت میزان وابستگی فرد را در کلیه امور بیشتر نموده و مانع مشارکت و استقلال فرد دارای معلولیت میشود.

و تقویت این استعدادها لازم است در برنامه ریزی های توانبخشی به کودکان دارای معلولیت توجه خاص شود. امیدوارم انجام این پژوهش بتواند گامی هر چند کوچک در جهت شناخت گروه اقلیت مهم جامعه بردارد.

فهرست منابع:

آدلر، آلفرد. (۱۳۷۰). روانشناسی فردی، ترجمه حسن زمانی شرفشاهی. نگارش مهین بهرامی. تهران: انتشارات تصویر.

ام. کینگ، الیزابت. (۱۳۷۶). نقش آموزش زنان در توسعه اقتصادی. ترجمه غلامرضا آزاد ارمکی. تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان

برجیان، منصور. (۱۳۷۶). نوابع و مشاهیر معلول جهان تهران: انتشارات سروش.

بروس شی، شرتز. (۱۳۶۹). بررسی و برنامه ریزی زندگی شغلی. ترجمه طیبه زندی پور. تهران: انتشارات فردوس.

بیان زاده، سیداکبر. (۱۳۷۵). جنبه های روانی - اجتماعی در توانبخشی حرفه ای. تبریز: اولین کنگره سراسری توانبخشی حرفه ای معلولین ایران.

بیسر، آرنولد. (۱۳۷۱). پرواز بدون بال. ترجمه فاطمه بزرگ نیا. تهران: چاپ و نشر بنیاد.

پور مقدس، علی. (۱۳۶۹). روانشناسی انگیزه ها و عواطف. تهران: موسسه انتشاراتی مشعل. جامعه معلولین ایران. (۱۳۵۷). اساسنامه.

جوان، جعفر. (۱۳۷۹). جمعیت و توسعه. فصلنامه جمعیت شماره ۳۲ و ۳۱. تهران: سازمان ثبت احوال کشور.

به جامعه طراحی و ساخته میشود از هرگونه بار منفی پاک گردند. مشاهده میشود در برنامه های تصویری که برای نشان دادن یک فرد دارای معلولیت که با استقلال نسبی زندگی می نماید ساخته شده است. گوینده با صدایی محزون، موسیقی غم انگیز و صدایی چرخدار در خزان پاییز حرکت می کند که بدون تردید چنین برنامه ای " تساوی فرصت ها، مشارکت کامل " را برای بیننده به همراه نخواهد داشت.

پژوهشگر معتقد مناسب همکاری های بین بخشی سازمانها، نهادها و وزارتخانه های دولتی در امر مشارکت افراد دارای معلولیت سهم بسیار قابل توجهی دارد. است تغییر نگرش جامعه در ایجاد زمینه های

مناسب سازی: تحقیقات انجام شده نشان دهنده اهمیت مشکل رفت و آمد و دسترسی به منابع مختلف جامعه برای افراد دارای معلولیت است. ضمانت اجرایی مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی در امر مناسب سازی که در بند (ج) ماده ۱۹۳ برنامه توسعه سوم در راستای تساوی فرصت ها هم مورد توجه قرار گرفته است، خواهد توانست در سالهای آینده از افزایش موانع معماری بکاهد. مناسب سازی محیط زندگی یکی از کلیدی ترین مسائل برای دستیابی به مشارکت به شمار می آید و توجه به این امر در سطح کلان بسیار قابل تعمق است. توجه به این امر مهم به خودی خود تساوی فرصت و مشارکت را در امور گوناگون بدنبال خواهد داشت.

با توجه به اهمیت خاص چگونگی دوران کودکی در زندگی انسان در امور یادگیری، ارزشها، باورها، کسب مهارتهای زندگی، شناسایی استعداد، توانایی ها، پرورش

- خدانهای، محمد کریم. (۱۳۷۶). انگیزش و هیجان. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی. دهخدا، علی اکبر. (۱۳۴۵). لغت نامه. شماره مسلسل ۲۲۰، حرف (م). تهران: چاپ سیروس.
- ر، مای لی. (۱۳۶۹). ساخت پدید آیی و تحول شخصیت ترجمه منصور، محمود. تهران: دانشگاه تهران.
- روشه، گسی. (۱۳۷۰). تغییرات اجتماعی. ترجمه منصور وثوقی. تهران: شرم.
- رویارد، لاری. (۱۳۷۵). هدف و هدف گذاری. ترجمه غلامرضا خاکی. تهران: سازمان بهره وری ملی ایران.
- زینعلی، فرانک. (۱۳۷۹). بررسی مشکلات شغلی زنان معلول جسمی. تهران: رساله تحصیلی کارشناسی ارشد مدیریت توانبخشی. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۲). روشهای تحقیق در علوم اجتماعی. (جلد نخست). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- سازمان بین المللی کار. (۱۹۸۱). توانبخشی حرفه ای معلولین. ترجمه محمد جواد توفیق. اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- سازمان جهانی بهداشت. (۱۹۹۷). طبقه بندی بین المللی اختلالات. فعالیتها و مشارکت. کتابچه راهنمای ابعاد پدیده ناتوانی و عملکرد. پیش نویس بتا. ترجمه یحیی سخنگویی. تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- سازمان ملل متحد. (۱۹۹۷). بازنگری و ارزیابی برنامه جهانی اقدام برای افراد دارای معلولیت. ترجمه محمدتقی هم رنگ یوسفی. تهران: معاونت امور توانبخشی سازمان بهزیستی کشور.
- سازمان ملل متحد. (۱۳۷۲). بخش اطلاعات اقتصادی و اجتماعی. برنامه اقدام جهانی برای معلولین. ترجمه مهدی بابایی اهری. تهران: سازمان بهزیستی شهر تهران.
- سازمان ملل متحد. (۱۳۷۲). اداره امور اقتصادی و اجتماعی بین المللی. آیین نامه برابر فرصتها برای معلولین. ترجمه مهدی بابایی اهری. تهران: سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران.
- سازمان ملل متحد. (۱۹۸۳-۱۹۹۲). ناتوانی: وضعیت، استراتژی ها و تدابیر. ترجمه جواد صالحی. تهران: سازمان بهزیستی کشور.
- شریعت پناهی، آزیتا. (۱۳۷۹). بررسی رضایت سرپرستان واحدهای شغلی شهرستان گرمسار از کار معلولین شاغل. تهران: رساله تحصیلی کارشناسی ارشد مدیریت توانبخشی. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- شریفیان ثانی، مریم. (۱۳۶۹). بررسی موانع موجود در کاریابی و اشتغال معلولین. تهران: سازمان بهزیستی کشور.
- شفیع آبادی، عبدالله. (۱۳۷۲). راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه ای نظریه های انتخاب شغل. تهران: انتشارات رشد. چاپ ششم.
- شولنبرگ، مایکل. (۱۳۷۵). نظرات سازمان بین المللی کار در مورد توانبخشی حرفه ای ایران. تبریز: اولین کنگره سراسری توانبخشی حرفه ای معلولین ایران معاونت توانبخشی سازمان بهزیستی کشور.
- طالقانی، سید محمود. (۱۳۵۶). پرتوی از قرآن. جلد اول. تهران: شرکت سهامی انتشار.

گزیو، استیفن - (۱۳۶۸). متناسب سازی مشاغل برای معلولین. ترجمه مجید رشید کابلی. اصفهان: دانشگاه اصفهان.

گل محمدی، بهروز. (۱۳۷۲). بررسی و مقایسه سطح عزت نفس معلولین ورزشکار و غیرورزشکار. تهران: رساله تحصیلی کارشناسی ارشد تربیت بدنی. دانشگاه تربیت مدرس.

مجمع اقتصادی و اجتماعی آسیا و اقیانوسیه. (۱۳۷۹). قانون فرصت برابر و مشارکت کامل در توسعه برای افراد دارای معلولیت. ترجمه محمد تقی همزنگ یوسفی. تهران: معاونت توانبخشی سازمان بهزیستی کشور.

مجتبوی نائینی، سیدمهدی. (۱۳۷۲). فرهنگ اصطلاحات کار و تامین اجتماعی. تهران: موسسه کار و تامین اجتماعی.

محتشم کیلانی، بهنوش. (۱۳۶۸). بررسی عوامل موثر در چگونگی برخورد معلولین جسمی با مسائل خود. تهران: رساله کارشناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی.

محمد، کاظم. سیادت، سعید. (۱۳۷۷). بررسی معلولیت‌های جسمی در ایران. تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

مرکز آمار ایران. (۱۳۷۹). تعاریف و مفاهیم استاندارد برای استفاده در طرحها و گزارش های آماری. تهران: مرکز آمار ایران.

عربان، عبدالحسین. (۱۳۷۵). توانبخشی حرفه ای و جامعه. تبریز: اولین کنگره سراسری توانبخشی حرفه ای معلولین ایران.

علیزاده، محمد. (۱۳۷۹). فقر و بیکاری. تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

عمید، حسن. (۱۳۷۵). فرهنگ عمید. تهران: انتشارات امیرکبیر چاپ دهم.

قاضی، قاسم. (۱۳۷۲). زمینه مشاوره و راهنمایی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

قنادان، منصور. (۱۳۷۶). جامعه شناسی (مفاهیم کلیدی). تهران: آوای نور.

کار، مهرانگیز. (۱۳۷۳). زنان در بازار کار ایران. تهران: انتشارات روشنگران. چاپ اول.

کرمنتز، جیل. (۱۳۷۹). زندگی با معلولیت جسمی. ترجمه فاطمه بزرگ نیا. تهران: کتابسرا.

کلدی، علیرضا. بررسی نگرش مردم نسبت به معلولین. تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

کلدی، علیرضا. (۱۳۷۴). بررسی شیوه های همسرگزینی معلولین. تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

کمالی، محمد. (۱۳۷۹). نگاهی به مطبوعات. شماره ۵۴. تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

کمالی، محمد. (۱۳۷۹). فقر و ناتوانی در ایران. تهران: فقر در ایران. انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

نودهی مقدم، افسون . (۱۳۷۲). مبانی توانبخشی . تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی .

نعمتی ، علی حسین . (۱۳۷۹). بررسی عوامل موثر بر موفقیت ورزشکاران معلول جسمی موفق در ورزشهای انفرادی. رساله کارشناسی ارشد مدیریت توانبخشی. تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی. واحد آمار و انفورماتیک دفتر امور زنان . (۱۳۷۶). شاخصهای اجتماعی و اقتصادی زنان در جمهوری اسلامی ایران. تهران: دفتر امور زنان کشور در نهاد ریاست جمهوری.

مرکز آمار ایران . (۱۳۷۷) . ویژگیهای اجتماعی - اقتصادی خانوارهای دارای معلول کشور. (براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵)

مرکز آمار ایران . (۱۳۶۵). نتایج تفصیلی آمار معلولیتها در ایران .

منصوری ، محمد . (۱۳۷۵). مجموعه قوانین و مقررات بهزیستی. تهران: سازمان بهزیستی کشور.

میرخانی ، مجید. (۱۳۷۸). مبانی توانبخشی. تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

میرخانی ، مجید. (۱۳۷۵) . جایگاه توانبخشی حرفه ای در فرایند توانبخشی . تبریز: اولین کنگره سراسری توانبخشی حرفه ای معلولین ایران.

نادری ، عزت الله . سیف نراقی ، مریم. (۱۳۷۵). روشهای تحقیق در علوم انسانی. تهران : انتشارات بدر.

دانشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

Distinguished people with disabilities. (1990). Sanjose state, university disabled, student center program. U.S.A

Horn by, A.S. (1985). *Oxford advanced learner's dictionary of current english*. Mitchell P.Lap Lantes Jae Kennedy, (1995) *Disable statistics center*, university of california, san, fransisko. Rajah, Zahra. (1991). *Thoughts women and disability*. C.I.D.A. [www. Tell-us-your-storry.com/feel success/](http://www.Tell-us-your-storry.com/feel success/)